

ЗАХІДНА БІЛОРУСЬ (1921–1939 РР.) В ОЦІНКАХ СУЧАСНИХ БІЛОРУСЬКИХ ІСТОРИКІВ ТА СПОГАДАХ ЛЮДЕЙ

Для сучасних українських дослідників цінним є досвід вивчення колегами-істориками Білорусі проблем розвитку Західної Білорусі у міжвоєнний період, в складі Польщі. Це представляє інтерес у плані глибшого розуміння подібних процесів, що відбувались на території Західної України, а також відповідної політики польських урядів у ці роки. Метою цього дослідження є спроба віднайти об'єктивне бачення різних аспектів даної проблеми в оцінках сучасної білоруської історіографії та у спогадах людей.

Як зазначає білоруський дослідник Н. Б. Нестерович, польський уряд навмисно згортав ті галузі промисловості регіону, які могли підірвати монопольне становище польських виробників на місцевому ринку. Впродовж усього міжвоєнного періоду польські офіційні особи самі визнавали, що урядова політика націлена на обмеження економіки західнобілоруського краю [9, с. 230-231].

Дослідженням аграрних реформ у Західній Білорусі 1921–1939 рр. активно займається, зокрема, білоруський історик С. М. Гресь (Гродно). Автор дійшов висновків, що внаслідок земельних реформ 1920-30-х р. (парцеляції, ліквідації сервітутів, комасації, осадництва) земельні володіння поміщиків були значно зменшені, проте вони продовжували залишатись головними економічними господарями у селі. Реформи сприяли зміцненню частини середніх та заможних селянських господарств і збідненню основної маси сільського населення [6].

Згідно нових підходів у білоруській сучасній історіографії, економічна політика Польщі у Західній Білорусі була не колоніальною, а політикою уніфікації. Економічний розвиток цього регіону не припинявся, мали місце і прогресивні явища та процеси, навіть в умовах обмежувальної та стримувальної економічної політики польської влади. Для об'єктивного дослідження даної проблеми, на думку Д. С. Карєва, необхідні навички професійного економічного аналізу. Також необхідно зазначити, що актуальними проблемами дослідження економічного становища ЗБ у 1921–1939 рр. є: роль осадництва (С. М. Гресь, В. П. Гарматний та ін.), економічна політика польського уряду (П. Зелінський, Я. Бровкін, Н. Б. Нестерович та ін.), розвиток ремесла та промислів (Г. Касперович, В. Лобачевська, Г. Войтешик) [3, с. 60-61].

А. І. Борко зазначає, що на усі посади у воєводствах, повітах та гмінах ЗБ обирались лише поляки, як правило уродженці Польщі, вихідці із заможних верств суспільства, з відповідним ступенем освіти. Уся система місцевих органів державної влади базувалася на принципі бюрократичного централізму, без врахування місцевих інтересів [1, с. 109-110]. Освітні аспекти розвитку Західної Білорусі цього періоду досліджував А. М. Вабищевич [2]. Діяльність молодіжних організацій на цій території висвітлена у праці В. І. Кривутя [7].

На сучасному етапі значно розширилась тематика досліджень політичних аспектів проблеми. В. П. Гарматний зазначає, що КПЗБ активно організовувала боротьбу селян проти аграрної політики польської влади, особливо у період світової економічної кризи 1929–1933 рр., коли відбулося 500 виступів [5, с. 223]. А. М. Чернякевич, зокрема, підкреслює, що важко переоцінити вплив відомої у 1920-х рр. Білоруської селянсько-робітничої громади та Товариства білоруської школи на формування громадянської позиції західнобілоруського селянина. Аналізуючи розвиток білоруського національного руху, автор зазначає, що йому не вистачало досвіду конкретної політичної боротьби, а також достатнього рівня національної свідомості населення [12, с. 45-47]. А. Ф. Степанова присвятила свою працю громадсько-політичній діяльності осадників (земельних колоністів) на території ЗБ, які переважно були об'єднані у свій союз і підтримували переважно Безпартійний блок Ю. Пілсудського [11].

Аналізуючи проблеми сучасної білоруської історіографії історії Західної Білорусі у складі Польщі міжвоєнного періоду, білоруський історик І. Мельников вважає, що вона значною мірою продовжує перебувати під великим впливом радянських ідеологічних постулатів. З іншого боку, з'явилась вже молода генерація білоруських істориків, яка намагається проводити ґрунтовні дослідження різних аспектів історії цього регіону періоду 1920–1930-х рр. [8]. Зі свого боку, нам важко дати неупереджену, об'єктивну оцінку цим тенденціям, при цьому вважаючи, що позиції значної частини сучасних білоруських істориків у дослідженнях цього регіону є їх глибоким внутрішнім переконанням.

Низка публікацій сучасних білоруських істориків присвячена становищу Православної церкви на цій території у міжвоєнний період, що було предметом наших попередніх досліджень [4].

Важливе значення у дослідженні цього регіону мала публікація архівних документів цього періоду, а також спогадів жителів західнобілоруського регіону. Зокрема, вони доповнюють висновки названих праць, а також виявляють позитивні аспекти діяльності польського уряду, ставлення представників польської влади до людей [10].

Підсумовуючи стислий огляд сучасної білоруської історіографії названої проблеми, важливо відмітити: 1) проблема є сьогодні досить актуальною і цікавить значне коло дослідників Білорусі; 2) в аналізі політики владних структур Польщі щодо Західної Білорусі частина білоруських істориків знаходить й позитивні моменти; 3) білоруські дослідники вказують на негативні наслідки політики полонізації цієї території; 4) нові архівні документи та особливо спогади людей вносять певні корективи у розуміння процесів, що відбувалися в Західній Білорусі в міжвоєнний період.

Література:

1. Борка, А. І. Мясцовыя органы дзяржаўнага кіравання і самакіравання ў Заходняй Беларусі (1921 – 1939 гг.) : манагр. / А.І. Борка. – Гродна : ГрДУ, 2011. – 139 с. – С. 109–110.
2. Вабішчэвіч, А. М. Асвета ў Заходняй Беларусі (1921 – 1939 гг.) / А. М. Вабішчэвіч. – Брэст: Выдавецтва БрДУ, 2004. – 116 с.

3. Вайцешчык, Г.С. Сацыяльна-эканамічнае развіццё Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.) у айчынной гістарыяграфіі / Г.С. Вайцешчык // Раманаўскія чытанні – VII: матэрыялы Міжнар. навук. канф., Магілёў, 26–27 лістап., 2010 г. / Магіл. дзярж. ун-т; рэдкал.: А.А. Вараб'ёў (адк. рэд.) [і інш.]. – Магілёў, 2011. – С. 59–61.

4. Див.: Власюк І. М. Становішча Праваславной церкви у Заходняй Украіні та Заходняй Беларусі в міжвоєнний період (1921–1939 рр.): огляд сучасної історіографії / І. М. Власюк // Гуржійські історичні читання: Збірник наукових праць / Ред. кол.: В. А. Смолій, О. І. Гуржій, А. Г. Морозов та ін. – Черкаси: Вид. Чабаненко Ю. А., 2013. – Вип. 6. – С. 47–50.

5. Гарматны В.П. КПЗБ і сялянскі рух Заходняй Беларусі (1923 – 1938 гг.) / В.П. Гарматны // Грамадскія рухі і палітычныя партыі ў Беларусі (апошняя чвэрць XIX – пачатак XXI ст.): матэрыялы Рэсп. навук. канф. (Гродна, 23-24 кастр. 2008 г.) / ГрДУ імя Я. Купалы; рэдкал.: І.І. Коўкель (адк. рэд.) [і інш.]. – Гродна: ГрДУ, 2009. – С. 220–223.

6. Гресь С.М. Итоги аграрных реформ и их влияние на состояние сельского хозяйства Западной Беларуси (1921-1939 гг.) // История и археология. – 2014. – № 10 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://history.snauka.ru/2014/10/1227>.

7. Кривуть, В. И. Молодежные организации на территории Западной Беларуси (1929 – 1939 гг.) / В. И. Кривуть. – Минск: Беларус. навука, 2008. – 166 с.

8. Мельников И. Повторяя идеологические штампы. О проблемах современной белорусской историографии истории Западной Беларуси межвоенного времени (1921-1931 гг.) / И. Мельников [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.istpravda.ru>. – Заголовок с экрана.

9. Нестерович Н.Б. Характер западнобелорусской экономики в 1921 – 1939 гг. / Н. Б. Нестерович // Заходні рэгіён Беларусі вачыма гісторыкаў і краязнаўцаў: зборнік навук. артыкулаў / Гродз. дзярж. ун-т; рэдкалегія: І.П. Крэнь, У.І. Навіцкі, В.А. Белазаровіч (адк. рэдактары) [і інш.]. – Гродна: ГрДУ, 2006. – С. 228–232.

10. Польша – Беларусь (1921–1953): сб. документов и материалов / сост.: А. Н. Вабищевич [и др.]. – 2-е выд. – Минск: Беларус. навука, 2012. – 423 с.; Татаренко А. Недозволенная память. Западная Беларусь в документах и фактах 1921-1954 / А. Татаренко. – Санкт-Петербург: Изд-во «Архив АТ», 2006. – 802 с.; Беларускі архіў вуснай гісторыі. 1939 г. у вусных успамінах жыхароў Беларусі [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nashapamias.org/archive/1939.action>.

11. Сцяпанав А.Ф. Грамадска-палітычная дзейнасць асаднікаў на тэрыторыі Заходняй Беларусі (1920-1939 гг.) / А. Ф. Сцяпанав // Культура, навука, образование в современном мире. – Гродно: ГГАУ, 2011. – С. 438-442.

12. Чарнякевіч А.М. Беларускія палітычныя партыі і арганізацыі ў Заходняй Беларусі (1921 – 1939 гг.) / А.М. Чарнякевіч // Грамадскія рухі і палітычныя партыі ў Беларусі (апошняя чвэрць XIX – пачатак XXI ст.): матэрыялы Рэсп. навук. канф. (Гродна, 23-24 кастр. 2008 г.) / ГрДУ імя Я. Купалы; рэдкал.: І.І. Коўкель (адк. рэд.) [і інш.]. – Гродна: ГрДУ, 2009. – С. 35–48.